

KATAR SIS

ET TIDSSKRIFT FOR STUDENTER VED DET PSYKOLOGISKE FAKULTET, UIB NR. 1 2013 9. ÅRGANG

Mann og Kvinne

Har du noen gang tenkt over at du er hørende? Har du noen gang lurt på hvordan det oppleves å høre lite eller ingenting? Det å være døv er å være en minoritet, og en minoritet som vanskelig lar seg integrere med majoriteten på en enkel måte. Velkommen til å få et lite innblikk i hvordan det er å leve i en verden (nesten) uten lyd. Her får du blant annet lese om ei jente som er døv, men som har danset hele livet.

Tekst: Ingrid Klovning Foto: Erlend Ronold

For de av oss som tilhører den hørende majoriteten av verdens befolkning er det å høre kanskje så selvsagt at vi ikke tenker over at det å høre langt ifra er en selvfølge. En regner med at det er ca 5000 døve i Norge. Døvhet kan sees både som en funksjonshemming og som en språklig minoritet som har tegnspråk som morsmål. Nå er det ikke sånn at alle døve bruker tegnspråk, men mange gjør det. Og en myte som er viktig å avkrefte, er at tegnspråk er norsk oversatt til tegn. Tegnspråk ble av lingvister definert som et fullverdig språk på 60-tallet, og grammatisk ligner det faktisk mer på kinesisk enn på norsk talespråk. Språk gir som kjent muligheter og begrensninger i hva man kan uttrykke og hvordan man gjør det. Norsk tegnspråk åpner andre muligheter enn norsk talespråk. Et eksempel er at man kan plassere det en snakker om i rommet foran seg (tegnrommet) og peke på dette når en snakker om det. Slik kan man "snakke i 3D", og kanskje lettere forklare hvordan en gate eller et rom ser ut. Dette kalles lokalisasjon, og er en del av grammatikken i språket.

Men det var dette med å leve i en verden uten lyd. Dette innebærer blant annet å se at folk prater og ler, uten å kunne delta uten anstrengelse fra både seg selv og andre. Eller å komme til et hotell uten tegnspråkkanal eller tekst-tv og ikke få med seg nyheter når en er ute på reise. Å få "no-reply"-mailer eller tekstmeldinger uten mulighet til å svare,

og ikke kunne ta kontakt uten å bruke tolk, fordi den eneste muligheten er å ringe, kan også være en utfordring. Det samme gjelder om brannalarm eller andre lydsignaler gis, da har man ingen mulighet til å reagere. Et eksempel på dette er at man i Japan sendte ut lydmeldinger om at tsunami og jordskjelv var på vei, men mange døve fikk ikke dette med seg, og dette gjorde at en høy prosentandel døve omkom, ifølge Norges Døveforbund.

Flere av eksemplene nevnt ovenfor kommer fra Norsk Døveforbunds forslag til punkter i de politiske partienes partiprogram. Disse punktene fikk vi da Katarsis intervjuet Rune Anda, han er leder ved Bergen Døvesenter. Han fortalte om fordeler ved å være døv og bruke tegnspråk, og mener den kanskje største fordelen er at man ikke hører bråk når man sover:

- På min 6 ukers sykkelturné i Europa sommeren 1975 (jeg syklet alene) overnattet jeg noen ganger "i skogen" ikke langt fra veien (når jeg ikke nådde tidsnok fram til campingplass). Jeg sov godt, naturligvis. Noen mente at jeg slapp å høre dyrellyder, og derfor ikke ble skremt eller redd.

Andre fordeler er at man kan kommunisere bare man ser hverandre, uavhengig av støynivå eller andre lydhindringer. Anda nevner som eksempler at kommunikasjon gjennom glass går helt fint, og det lar seg gjøre å "prate" under vann. En kan jo også tenke seg at det

blir lettere å prate sammen på byen, uberørt av høy musikk. Anda har et annet eksempel på kommunikasjon som er mulig på tegnspråk:

- En gang var jeg på en fjelltopp og sa en setning på tegn til min søster hjemme, 1,5-2 km borte. Vi hadde avtalt at hun skulle se gjennom en stjernekikkert hva jeg sa med tegn. Da jeg kom hjem, sa hun helt korrekt hva jeg sa der oppe.

Bergen Døvesenter ligger i ærverdige Kalfarveien 79, en gammel villa som i sin tid ble bygget som sommerbolig for konsul Peter Jepsens familie. I Bergen er det rundt 400 døve, og jeg lurte på hva som gjør at det er viktig med et slikt senter her. Anda framhever bruken av tegnspråk ved senteret.

- Døvesenteret er en møteplass hvor ingen føler seg funksjonshemmet – en møteplass for ulike interesser – men hvor tegnspråk er i sentrum. Samtidig har man økt tilgang til ulike samfunnsarenaer, økte økonomiske og sosiale ressurser, skapt flere muligheter, mer individualitet og større variasjon.

Bergen Døvesenter har mange aktiviteter og sosiale arrangementer, eksempelvis tegnspråkkurs, fotokurs og kulturelle arrangementer. Ved senteret er det også mange undergrupper, for eksempel BEAST – Bergens Akademiske og Sosial Tegnspråklige forum. Denne ble stiftet av døve og tegnspråkstudenter, og de har blant annet "tegnspråk-kafé" hver tirsdag, som er et initiativ for å samle det tegn-

“Noen ganger kan besøk hos en psykolog føre til forverret tilstand etter samtalen, eller oppleve irritasjon over ikke å ha oppnådd formålet med samtalen.”

språklige miljøet i Bergen.

Anda anslår at det bor ca 400 døve i Bergen. Deafnet.no, som er Norges Døveforbunds nettside, skriver at en egen døvekultur gjerne oppstår mellom døve. Ifølge dem er døvekulturen kanskje det fellesskapet og de møteplasser som oppstår der tegnspråk brukes. Døve har også en annen visuell orientering enn hørende. Jeg spør Anda hvordan han vil beskrive døvekulturen ved Bergen Døvesenter og i døvemiljøet i Bergen. Han fremhever den sterke sammenhengen mellom språk og kultur, og at det derfor er naturlig at tegnspråkbrukere også har en egen kultur.

- Kultur skjer mellom mennesker og er en prosess som aldri tar slutt. Som med andre kulturer må man omgås og leve lenge sammen med andre døve for å forstå. Tydeligst for folk er at vi bruker ansikt og hender når vi kommuniserer med hverandre (tegnpråk), og at vi klapper på skulderen (eller annet sted) for å be om å få blikkontakt, at vi blinker med lys i rommet/salen for å få folks oppmerksomhet (istedenfor å si det høyt "for døve ører"). Døve over hele verden har til felles at de ofte er visuelt orienterte (blant annet språklig) og utgjør en minoritet blant hørende, og opplever en umiddelbar gjensidig forståelse og likhet når de møtes, selv om både kultur og bakgrunn kan være svært forskjellig. Vi får nok lettere kontakt og samhørighet på tvers av landegrensene..

"Deafhood" er et begrep som ble lansert for å fremheve en positiv døv identitet. Begrepet er sammensatt, men står i kontrast til "deafness", som brukes mer medisinsk og viser til fraværet av hørsel og funksjonshemmingen dette innebærer. "Deafhood" innebærer forståelse av hva det er å være døv, og kanskje en slags protest mot det hørende flertallets behandling

av døve (spesielt i tidligere tiår). Hvordan døve ser på seg selv kan ha stor betydning for deres psykiske helse, som Ditte Emilie Sæther Berhns skriver i sin artikkel om "deafhood" (deafnet.no): "Dere kan tenke dere hvordan den psykiske helsa til en døv person blir om man ser på seg selv som anormal og en som ikke på en likeverdig måte tilhører samfunnet! Man vil føle seg utenfor og antakeligvis også deprimert. Mens med bevissthet om sin døve identitet, og det å se seg selv som medlem av en kultur med et fullverdig språk, medfører til en psykisk helse som vil oppleves atskillig bedre. For det er da man slutter å se ned på seg selv, og kan begynne å bli fornøyd med den man er, uten å måtte strebe etter å bli mest mulig integrert i samfunnet kun på hørendes premisser."

En positiv døv identitet med fokus på tegnspråk ser ut til å være viktig, men dette kompliseres av blant annet ny teknologi – cochleaimplantat (CI). CI opereres inn i tidlig alder, og omdanner lyd til elektroniske signaler som sendes til hjernen. På denne måten får den døve en slags hørsel (og er tilnærmet "kurert" i medisinsk forstand), selv om en i beste fall blir tunghørt. Det følger likevel en del dilemmaer ved dette, for eksempel om foreldre skal prioritere å lære barnet talespråk eller tegnspråk. Det ser ut til at det beste er å lære barnet begge deler, ifølge forskeren Patrick Kermit som ble intervjuet i Morgenbladets artikkel "En stille kamp". Ifølge ham gjør ikke CI nødvendigvis at døve barn kan delta på lik linje med hørende i samtaler og sosiale interaksjoner. Dette gjelder særlig samtaler om følelser og andre ting enn det mer konkrete. Tegnspråk kan være viktig hos disse barna for å bedre både kognitiv, sosial og språklig fungering.

Døve med psykiske problemer kan være en utfordring for helsevesenet. Anda har noen tips til fremtidige psykologer og andre som skal jobbe med døve:

- Det er så altfor få "døvepsykologer" i landet. Noen er ekstremt gode og forstår døves situasjon og kommunikasjonsviktighet veldig godt. Dessverre er det få psykologer som behersker tegnspråk som språk. Det blir mest norsk med tegn til. For døve som har vansker med det norske språket (vi vet ikke hvor mange det gjelder), blir kommunikasjonen ikke helt av det gode. Noen ganger kan besøk hos en psykolog føre til forverret tilstand etter samtalen, eller oppleve irritasjon over ikke å ha oppnådd formålet med samtalen. Skulle hørende oppnå best mulig beherskelse av tegnspråk og i det hele tatt klare å oppnå god samtale med tegnspråkbrukere, er det beste rådet at de er ofte i døvemiljøet.

I begynnelsen av artikkelen nevnte jeg ei jente som er døv, men har danset hele livet. Youtubefilmen "Hearing...but not as you know it" viser Helen Willis som har CI-implantat, studerer ved Harvard og har dans som et fristed. I filmen hører man hvordan CI høres ut, og for et utrenet øre er det ganske utrolig og imponerende at noen kan gi de mørke og utydelige lydene mening, og til og med danse til dem. En skjønner at CI kan være en døråpner inn i hørendes verden, uten at det på noen måte erstatter vanlig hørsel. Helen forteller også at hun av og til skrur av CI-en og trekker seg tilbake til en stille verden, hvor hun ikke må anstrenge seg for å skjønne hva folk sier, men kan bruke tegnspråk for å kommunisere uanstrengt. For en hørende i en verden full av alle mulige lyder og inntrykk virker det nesten fristende å ha en stille verden å trekke seg tilbake til. Men bare nesten.